

II

CADRUL SPIRITUAL ȘI ASIGURAREA CALITĂȚII VIEȚII, BUNĂSTĂRII ȘI SIGURANȚEI ÎN SĂNĂTATE THE SPIRITUAL FRAMEWORK AND THE ASSURANCE OF QUALITY OF LIFE, WELL-BEING AND HEALTH SAFETY

RESPONSABILITATEA MORALĂ PENTRU CELĂLALT – IMPERATIV CATEGORIC AL ETICII SOCIETĂȚII CONTEMPORANE

Valeriu Capcelea, dr. hab. în filos., conf. univ.
director Secția Nord a Academiei de Științe a Moldovei, Bălți, R. Moldova
vcapcelea@mail.ru

MORAL RESPONSIBILITY FOR THE OTHER – CATEGORICAL IMPERATIVE OF THE ETHICS OF CONTEMPORARY SOCIETY

This article addresses the issues of moral responsibility for the other on the grounds that today interpersonal relations have deteriorated, began to dominate the egocentrism that endangers the future of humanity, the developing continuity of human generations. The author considers that the moral relations between people must be focused on the golden rule of morality, on caring for the other, which is a categorical imperative of ethics and, at the same time, a necessary condition for the development of contemporary society.

Utilitarismul în ascensiune și pragmatismul relațiilor interpersonale/ sociale influențează din ce în ce mai mult fundamentele morale ale vieții sociale, făcându-le inutile și chiar dăunătoare, pentru că astăzi se consideră că doar o persoană puternică (egocentrică), sigură de sine, de obiectivele și capacitățile sale, care nu se uită înapoi și la ceilalți, nu ia în calcul problemele și necazurile lor, nu reacționează la reproșurile și condamnările morale ale semenilor, poate fi capabilă să se autoactualizeze și să obțină succes în viață. Prin urmare, afirmațiile celebre ale lui Friedrich Nietzsche devin pentru mulți oameni, de cele mai multe ori, o călăuză în acțiune: „Moralitatea este instinctul de turmă al individului”, „Morala este renunțarea la voința de a fi” etc.

Situația în care ne aflăm astăzi poate fi catalogată în felul următor – s-a șters orice urmă de omenie între oameni, de grijă pentru Celălalt și a început să triumfe egoistul, pragmatismul, utilitarismul în relațiile dintre oameni, care pun în mare pericol viitorul omenirii, continuitatea în dezvoltare a generațiilor umane, ce este asigurată de moralitatea socială.

Filosoful francez Rene Guénon în lucrarea *Criza lumii moderne*, constată că: „Nimic și nimeni nu se mai află astăzi la locul cuvenit; oamenii nu mai recunosc nicio autoritate efectivă în ordinea spirituală și nicio putere legitimă în ordinea temporală: „profanii își permit să discute lucruri sacre, să le conteste caracterul și chiar existența; inferiorul a ajuns să judece superiorul; ignoranța impune limite înțelepciunii; eroarea biruie adevărul; omenescul se substituie divinului; pământul deține mai multă importanță decât cerul; individul se proclamă măsura tuturor lucrurilor și pretinde să dicteze universului legile plămădite de propria sa rațiune, slabă și supusă greșelii [1, p. 121].

În aceeași ordine de idei, marele filosof și scriitor român Emil Cioran definea omul din a doua jumătate a sec. al XX-lea în felul următor: „Omul de astăzi este expresia unei profunde crize, de o mare complexitate (sufletească, morală și spirituală). Omul de astăzi: este singur și gol; este lipsit de repere; este „obiectul manipulărilor și al unor antimodele care adâncesc criza de valori; nu se mai recunoaște pe sine; este înșelat de iluzia unor false valori; lumea nu îi mai oferă valorile autentice și nici omul nu mai are ce să ceară de la această lume; problematica omului nu mai este frământarea interioară de factură socratică sau de factură faustică. Este cu totul altceva: o angoasă a disperării. Nici Socrate și nici Faust nu sunt singuri. Frământarea lor este interogația la care se poate da un răspuns. Angoasa omului modern este disperarea dată de absența oricărei perspective; omul nu mai este capabil de a opera, de a delimita, de a înțelege sensul complementar al originii și cel al sfârșitului său; viața încetează de a mai fi o sursă de plăceri, de stimuli pozitivi; oamenii nu vor mai avea unde și pentru ce să construiască sau să-și proiecteze idealuri [2, p. 64].

Dacă astăzi în viața noastră începem din ce în ce mai mult să ne concentrăm pe beneficiu și succes, pe utilitarism și pragmatism, atunci, apare în mod legitim întrebarea: Trebuie oare ca spiritualitatea, moralitatea și salvarea omului de către om să devină principiu utilitar suprem și ultimul scop pragmatic al prezentului și a existenței noastre viitoare? Etica profilează și poate răspunde la această întrebare pe motiv că ea este o filosofie practică, o știință a ceea ce trebuie să fie, arată și orientează omul spre a trăi cu demnitate, semnificație și fericire.

De când există omul pe pământ, moralitatea semnifică faptul ca el să nu se gândească doar la sine, în momentul în care face ceva, ori se gân-

dește să facă ceva: să se gândească că există și ceilalți. Din acest punct de vedere, cât de mult s-arfi schimbat moralitatea de-a lungul secolelor, până la urmă, elementul constant al oricărei concepții moraleo constituie întrebarea: „Celălalt, ceilalți intră în gândirea mea? Mă gândesc la consecințele pe care le are acțiunea mea asupra lor, sau nu?”. Prin urmare, moralitatea a semnatificat o concepție despre mine și despre ceilalți, raportul dintre mine și ceilalți, despre comportamentul altruist.

În acest sens, un rol important în educarea responsabilității morale pentru Celălalt, a formării unui comportament altruist, în opinia noastră, o are regula de aur a moralității: „(Nu) fă altuia ceea ce (nu) îți place să îți se facă ție!”, care constituie o lege fundamentală a moralității, ce trebuie să devină parte componentă a conștiinței de sine a omului contemporan. „Idea de bază a regulii de aureste reciprocitatea și afirmarea implicită a valorii egale a indivizilor sub aspectul umanității lor. Potrivit acestui principiu, în adoptarea deciziei moralmente corecte, agentul trebuie să răspundă cu sinceritate la întrebarea dacă lui i-ar conveni și dacă ar accepta fără rezerve ca el însuși să fie tratat de către ceilalți la fel cum intenționează să procedeze el în relația cu semenii săi” [3, p. 30]. Pentru aceasta este necesar ca omul să se plaseze în mod imaginar în locul altuia (altora), adică în locul celui care va simți acțiunea normei în cauză, iar pe altul (alții) să-l (să-i) plaseze în locul său. Dacă în procesul acestui schimb norma este acceptabilă, înseamnă că ea are o valoare și poate fi utilizată în calitate de normă morală. Regula de aur a moralității este regula reciprocității, care reprezintă un experiment al gândirii ce are menirea de a pune în lumină reciprocitatea, acceptabilitatea reciprocă a normelor de către subiecții ce comunică între ei și, totodată, trebuie să stea la baza responsabilității morale a oamenilor.

Totodată, regula de aur a moralității poruncește omului să poarte respect pentru Celălalt. Respectul înseamnă „a accepta și a înțelege felul în care sunt ceilalți, înseamnă a accepta și a înțelege modul lor de gândire și acțiune, chiar dacă nu este asemănător cu al nostru, chiar dacă, din punctul nostru de vedere, celălalt greșește”.

Eticianul român Ecaterina Coroce, consideră că apariția responsabilității morale a omului față de Celălalt se cristalizează treptat și trece prin câteva etape: „*Conștiință de lumea exterioară sieși*, când se raportează la normele și principiile colectivității, realizând că este răspunzătoare față de zona acceptorilor sociali; *Conștiință de propria sa existență*, caz în care devine conștiință de sine și se descoperă ca responsabilă pentru actele și faptele sale cât și pentru propriul destin; *Conștiință de Altul* – când conștiința, devenită morală, se descoperă înfinit responsabilă față de Celălalt ca alteritate cotidiană, dar și față de omenire ca întreg, atât în ipostaza sa

prezentă cât și viitoare. De abia această responsabilitate este responsabilitatea morală [4, p. 4].

În această ordine de idei, filosoful francez Emmanuel Levinas susține că, dacă Celălalt este oprimat, „eu nu pot fi decât obligat”. Eu sunt „ostaticul” celui alt, adică răspunzător. Nu te poți spăla pe mâini dacă celălalt suferă, chiar dacă el nu suferă din cauza ta. Altminteri te afli în fața întrebării lui Cain: „Au doară eu sunt păzitorul fratelui meu?” [1, Facerea, 4:9]. În opinia lui E. Levinas, vorbind din punct de vedere ontologic, Cain are dreptate: Eu sunt eu, el e el, dar etic, nu! Și, mai departe, precizează: „A fi răspunzător pentru aproapele tău, a fi paznicul celui alt – contrar viziunii «câinești» asupra lumii – iată ce definește fraternitatea” [7, p. 2]. Acest transfer, de la ontologic la etic, ne cere să medităm dacă nu cumva însuși termenul de responsabilitate nu este, în definitiv, secularizarea conceptului de comandament. În acest caz, în mod obsesiv, revine la E. Levinas referința biblică cu privire la răspunderea noastră față de străin, văduvă, orfan. „Pe străin să nu-l strâmtorești, nici să-l apeși, căci și voi ați fost străin pe pământul Egiptului. La nici o văduvă și la nici un orfan să nu le gaci rău!” [5, Ieșirea, 22: 21-24]. Relatarea biblică este mereu subordonată eticii. E. Levinas determină, în cele din urmă, o adevărată mutație, căci etica trebuie să înlocuiască locul de ontologie și chiar de metafizică. Din întreaga operă putem desprinde faptul că „morală nu mai este o ramură a filosofiei, ci filosofia primă” [6, p. 272].

În opinia noastră, astăzi, în condițiile societății democratice, când domină utilitarismul în relațiile dintre oameni, grija pentru Celălalt, devine un imperativ categoric, pentru că dacă ea nu se va manifesta, riscăm să distrugem valorile perene pe care se fundează umanitatea. Grija pentru Celălalt trebuie să se manifeste prin faptul că să-i creăm omului sentimentul că el este tratat ca ființă umană și să contribuim, concomitent, la realizarea confortului lui interior, la materializarea demnității umane. Pentru a înfăptui această grijă, este necesar de a aprecia munca lui, activitatea și contribuția lui personală. Este necesar de a-l trata pe Celălalt cu maximă atenție și seriozitate, a-i fi recunoscător, ori de câte ori situația, împrejurarea, evenimentele o cer. Totodată, trebuie să cultivăm simțul în crederii la el, în propriul potențial, în propriile capacități. Mai este nevoie de a lua în calcul opțiunile, punctele de vedere ale Celălalt și a-i împărtăși onest părerea în legătură cu ele. Trebuie să-i sesizăm individualitatea și să-i transmitem că ne preocupăm de împlinirea propriei lui personalități.

Prin urmare, grija pentru Celălalt, cere ca fiecare om, să fie considerat și tratat drept primordialitatea priorităților oricărui demers conceput de oameni, în raport cu lucrurile și interesele lumii. El trebuie să reprezinte

întotdeauna scopul nostru suprem, a tot ceea ce decidem și a tot ceea ce facem. Se cuvine să facem ca omul, fiecare om, să reprezinte scopul scopurilor noastre ultime, fundamentale.

Pentru a obține succes în această privință, este necesară educația morală începând cu familia, grădinița, școala, instituția superioară de învățământ, care să se efectueze în spiritul legii de aur a moralității, a grijii pentru Celălalt.

Referințe bibliografice

1. Guénon R. Criza lumii moderne. București: Ed. Humanitas, 2008.
2. Cioran E. Tratat de descompunere. București: Ed. Humanitas, 1992.
3. Capcelea V. Etica și comportamentul civilizată. București: Ed. Pro Universitaria, 2016.
4. Coroceea E. Etica responsabilității în societatea bazată pe cunoaștere. Rezumatul tezei de doctor. Suceava, 2015. Disponibil pe: [www.usv.ro › file › rezumate](http://www.usv.ro/file/rezumat).
5. Biblia sau sfânta scriptură. București: Ed. Institutului biblic de misiune al Bisericii Ortodoxe române, 1996.
6. Levinas Em. Totalitate și infinit: eseu despre exterioritate. Iași: Ed. Polirom, 1999.
7. Levinas Em. Nouvelles lectures talmudiques. Paris: Ed. de Minuit, 1996.

CONGRUENȚA DINTRE ESTETIC, ARTISTIC ȘI POLITIC ÎN RETORICA COMUNISTĂ

Lidia Troianowski, dr. în filozofie.

Secția Filozofie, Institutul de Istorie, Chișinău, R. Moldova
troianowski_lidia@yahoo.fr

THE CONGRUENCE BETWEEN AESTHETIC, ARTISTIC AND POLITICAL IN COMMUNIST RHETORIC

The article addresses the interference of the artistic, aesthetic and political in the context of totalitarian discourse, manifested by socialist realism. The impact of the ideological and political monochrome of the communist regime on the sphere of the artistic was elucidated, translated by the nationalization of aesthetics, the aestheticization of politics and the subordination of the artistic.

Cultura post-contemporană prin pluralismul adoptat în strategiile de interpretare, atât a prezentului, dar mai ales, a memoriei sociale, în cazul nostru a traumei istorice provocată de epoca totalitarismului, oferă șansa de reprocesare, regândire, prin urmare, și aprecierea obiectivă a eveni-